

MATKAKERTOMUS

Pvm: **20.9.2004**
Kunta: **SUOMUSSALMI**
Asia: **"Lönnotin polku" ja muut historiallisen ajan muinaisjäännökset Kivi-Kevätin, Kevättijärven ja Koljatinjärven eteläpuolella**

Osallistujat: Aarne Leskinen Metsähallitus
Heikki Juntunen Metsähallitus
Mirja Humalamäki Metsähallitus
Kerttu Härkönen Metsähallitus
Marianna Niukkanen Museovirasto

Taustaa

Metsähallitus ja Museovirasto tekivät 20.9.2004 maastokatselmuksen Suomussalmen Vuokissa Kivi-Kevätin, Kevättijärven ja Koljatinjärven eteläpuolella, Malahvian Natura-alueen ulkopuolella sijaitsevassa valtion metsässä. Katselmuksen tarkoituksena oli selvittää, missä määrin Metsähallituksen vuosina 2002-03 tekemät hakkuut ovat tuhonnet alueella kulkevaa historiallista kulkutietä ja mikä on ko. tien arvo muinaisjäännöksenä. Alueella tehdyistä hakkuista on ollut keskustelua julkisuudessa (mm. "Metsähallitus tuhosi Lönnotin kärrytien Suomussalmella", HS 12.1.2004 ja 15.6.2004). Metsähallitus ei kertomansa mukaan ollut tietoinen ko. tiestä. Lisäksi katsastettiin muita alueella sijaitsevia historiallisia muinaisjäännöskohteita.

"Lönnotin polku"

Oulun yliopiston Lönnot-instituutin tutkijan, FT Heikki Rytköjän mukaan (puhelinkestelu 22.9.2004) kyseessä oleva kulkureitti on johtanut Viiangin ja Kivijärven kautta Vuokkiniemeen ollen osa laajempaa, Oulujärveltä Hyrynsalmen kautta Arkangeliin johtanutta reittiä. Kulkureitti on satoja vuosia vanha – vanhin karttamerkintä siitä on vuodelta 1814 ja lisäksi se näkyy isojakokartassa vuodelta 1853. Reittiä käyttivät mm. karjalaiset laukkukauppiat pääasiassa talvitienä. Reitti on jäänyt pois käytöstä talvisodan jälkeen uuden maantien valmistuttua. Tiestä käytetään myös nimeä "Lönnotin polku", sillä Elias Lönnot on tiettävästi kulkenut 1830-luvulla kyseistä tietä Vuokkiniemeen runonkeruumatkoillaan ja työssään piirilääkärinä (ks. Lönnot, Elias, 1902: Elias Lönnotin matkat I, s. 387). Polku on paikoitellen merkitty peruskarttaan.

Kävelimme polkua aluksi noin 3-4 kilometrin matkan idästä länteen, lähtien Aittokankaalta Kivi-Kevätin itäpuolelta ja päätyen Kevättijärven eteläpohjukkaan Hyrynhiikkaan. Polun alkupää oli oikeastaan täysin hävinnyt jo 1960-70-luvulla tehdyissä hakkuissa ja metsäaurauksessa (peruskarttaote 1, alue A). Tämän jälkeen seurasi hiljattain avohakattu alue, jossa polku kulki melko heikosti erottuvana noin puolen kilometrin matkan (alue B). Maata ei ollut polun kohdalta varsinaisesti muokattu. Suojapuustoa ei ollut jätetty, mutta pystyyn oli jäänyt pari polun varressa ollutta merkkipuuta (mäntyjä, joiden runkoon kahden puolen on lyöty kirveellä pilkat). Merkkipuuta oli oletettavasti myös kaadettu. Hakkuujätteet oli siivottu polulta.

Saunakankaalla seurasi kasvatushakattua metsää, jossa polku oli jokseenkin näkyvissä, paikoin traktorin ajouran keskellä (alue C). Merkkipuuta ei havaittu. Sen jälkeen,

välittömästi metsäautotien itäpuolella, oli avohakattu alue, jossa polku oli täysin tuhoutunut vuonna 2003 tehdyssä äestyksessä noin 120 metrin matkalta (alue D). Polkua oli yritetty ennallistaa kesällä 2004. Peruskartassa näkyvän polun äestäminen on Metsähallituksen omien ohjeiden vastaista, joten tässä on tapahtunut selvä virhe.

Metsäautotien kohdalla polku on oletettavasti tuhoutunut ainakin osittain. Tien länsipuolella hakkuuaukean reunassa polku oli vähän matkaa näkyvissä, mutta alueella oli myös polun kulun hahmottamista vaikeuttavia ajouria. Tämän jälkeinen metsä oli noin 25-vuotiasta taimikkoa, jossa polku oli kokonaan hävinnyt (alue E). Taimikon jälkeen, lähestyttäessä Kevättijärven rantaa, tultiin vanhaan metsään, jossa polku oli jonkin matkaa selvästi näkyvissä ja sen varressa oli myös merkkipetäjiä (alue F). Tämä kohta polusta on edelleenkin kalamiesten käyttämä. Katselmuksemme päättyi Taivallamminaholle johtavan tien päähän.

Mainittu historiallinen kulkutie on ollut pääasiassa talvitie, kesäisin ainoastaan jalan kuljettava polku. Tie on ollut merkitty maastoon petäjin, joiden runkoon on lyöty kirveellä pilkat kahdelle puolen. Soisilla paikoilla on saattanut olla pitkospuita, mutta sellaisten jäännöksiä ei maastokatselmuksessa havaittu. Vaatimaton kulkutie on katsastetulla alueella lähes hävinnyt maastosta. Tähän ovat vaikuttaneet toisaalta 1960-luvulta lähtien (viimeksi vuosina 2002-03) tehdyt koneelliset metsätyöt, joissa maaperää on muokattu ja merkkipuut kaadettu, ja toisaalta polun käyttämättömyys, minkä vuoksi se on alkanut kasvaa umpeen. Yleinen tietämys polun historiallisesta luonteesta ja sen todellisesta kulusta maastossa on alkanut heiketä. Kulku-ura on ollut kuitenkin viime aikoihin saakka sen verran näkyvissä, että metsäkoneet ovat seuranneet sitä, sillä monin paikoin polku näytti kulkevan ajouran keskellä. Polku oli enää selvästi havaittavissa ainoastaan kohdassa, jossa kasvoi vanhaa metsää ja jossa polkua edelleenkin käytettiin.

Muut muinaisjäännöskohteet

Katselmusta jatkettiin Koljatinjärven eteläpuolella lähtien liikkeelle Rautiaisen hiljattain kunnostetulta myllyltä länteen päin (peruskarttaote 2). Pyrimme seuraamaan historiallista polkua, mutta se oli hävinnyt alueella kuta kuinkin näkymättömiin. Alueella oli joitakin suuria ja selvästi erottuvia tervahaudanpohjia, ja Metsähallitus toivoi ohjeita niillä kasvavan puuston käsittelystä. Koljatinjärven lounaisrannalla olevilla kumpareilla oli lisäksi talvisotaan liittyviä kohteita. Likolahden pohjukassa olevan kahden mäenkumpareen välisessä soisessa alangossa oli metsässä kymmeniä noin metrinhokuisia kantoja, jotka ovat luultavasti jääneet jäljelle sodanaikaisesta murroshakkuusta. Mainituilla kumpareilla oli ainakin kaksi taistelukaivantoa, L:n muotoinen ja neliömäinen, joiden yläreunassa oli vielä tukihirsiä jäljellä. Kyseessä lienevät Salpalinjaan liittyvät rakenteet, joissa ei ole ollut taistelutoimintaa. Metsähallituksen on tarkoitus tehdä alueella avohakkuu, ja kaivantojen käsittelystä toivottiin Museoviraston ohjeita.

Muita tiedonantaja

Suomussalmelainen Pentti Kinnunen soitti minulle 27.9.2004 haluten tuoda esille oman näkökantansa. Hänen mukaansa polun olemassaolo ja kulku on esitelty Metsähallitukselle alkuvuonna 1999 Malahvian hakkuuta koskevassa tilaisuudessa, ja Metsähallitus on tämän jälkeen ollut tietoinen polun kulusta myös Kivi-Kevätin ja Kevättijärven eteläpuolella. Metsähallitus oli ko. tilaisuudessa luvannut jättää polun ja sen ympäristön hakkaamatta. Polku merkkipuineen oli Kinnusen mukaan ennen hakkuuta Kivi-Kevätin eteläpuolella selvästi näkyvissä, ja tällä alueella oli ollut myös taisteluasemia, jotka ovat nyt tuhoutuneet. Kinnusen mukaan polku on säilynyt yksityis-

metsien puolella koskemattomana parinkymmenen kilometrin matkalta lukuun ottamatta joitakin suhteellisen pieniä hakattuja alueita. Kinnusen mukaan Metsähallituksen hakkuissa olisi hiljattain tuhoutunut myös Salpalinjaan liittyvä puolustusasema Malahviassa Natura-alueen rajalla.

Suomussalmen kunnan ympäristösihteeri Erkki Pullinen kävi 29.9.2004 tarkastamassa kyseisen puolustusaseman, joka on ilmeisesti yhden konekiväärin tuliasema. Metsähallituksen mukaan asema oli merkitty erehdyksessä väärään kohtaan, minkä vuoksi metsäkoneen kuljettaja oli ajanut vahingossa säilytettäväksi tarkoitettun kohteen yli. Pullisen mukaan pesäke oli rauennut jo aikaisemmin, eikä metsäkoneen ylijajo ollut sitä ratkaisevasti tuhonnut.

Museoviraston arvio "Lönnrotin polun" arvosta muinaisjäännöksenä sekä alueen muinaisjäännöskohteita koskeva ohjeistus lähtevät Metsähallitukselle jäljempänä erillisenä lausuntona. Tämä matkakertomus tulee lausunnon liitteeksi.

Helsingissä 30.9.2004,

Marianna Niukkanen
tutkija

Liitteet:

- Peruskarttaote 1, maastokatselmuksen yhteydessä kuljettu historiallisen tien ("Lönnrotin polun") osuus
- Peruskarttaote 2, tarkasteltu alue Koljatinjärven eteläpuolella
- Peruskarttaote 3, tarkastelualueet Kivi-Kevätin, Kevättijärven ja Koljatinjärven eteläpuolella
- Valokuvaliite 20.9.2004 (M. Niukkanen)
- Alueen metsätalouuskartat ja ilmakuvat (Metsähallitus; ainoastaan alkuperäisen matkakertomuksen liitteenä, ei kopioida)